

SİYER ARAŐTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF SİRAH STUDIES

SAD • ISSN 2547-9822 • e-ISSN 2791-6138
Sayı: 13 • Temmuz 2022
Issue: 13 • July 2022

Kureyş'in Batınlarından Benî Mahzûm ve Tarihî Süreçteki Konumu

Banû Makhzûm From The Tribes of Quraysh
And Its Position in the Historical Process

Mücahit Yüksel*

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi/Article Type: Research Article

<https://doi.org/10.56288/siyer.1100174>

Geliş Tarihi: 07 Nisan 2022/Date Received: 07 April 2022

Kabul Tarihi: 23 Mayıs 2022/Date Accepted: 23 May 2022

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mücahit Yüksel)

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Anabilim Dalı/ Assoc Prof, Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu Faculty of Theology, Department of Islamic History, myksl_42@hotmail.com, orcid.org/0000-0003-2958-7813.
CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial License

Öz

Câhiliye döneminde Arap Yarımadası'ndaki hâkim anlayış, asabiyet; bu anlayışın sosyal hayattaki yansıması ise kabilecilik şeklindeydi. İnsanlar, farklı statülerdeki kabilelere mensup olmak zorundaydı. Zira kabile dışında kalan insanın hayatı her an tehlikede idi. Bu sebeple bölgeye dışarıdan gelen insanlar da ilk etapta mutlaka bir kabilenin himayesine girmenin yolunu aramaktaydı. Nitekim herhangi bir kabilenin liderliğini kabul etmeyen Mekke toplumunda idarî görevlerin paylaşıldığı ve başkanlığın olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte Kusay b. Kilâb'ın faaliyetlerinin ardından Kureyş'in belirgin bir ağırlığı göze çarpmaktadır. Benî Mahzûm, Kureyş'e mensup on kabileden biridir. İslâm tarihi kaynakları incelendiği takdirde bu kabileye mensup olan kişilerin, İslâm davetine karşı farklı tepkiler verdikleri görülmektedir. Zira Hz. Peygamber'e düşmanlık yapanlar olduğu gibi ona destek olanlar da mevcuttur. Bu makalede, Benî Mahzûm kabilesinin, câhiliye döneminden başlayarak İslâm sonrası döneme kadarki olaylarda sergilediği tutum ele alınmaktadır. Zira konu, dönemin koşullarının anlaşılması ve İslâm davetinin, kabilecilik anlayışıyla teması açısından önem arz etmektedir. Konunun özelliğine uygun olarak makalede betimleyici, analitik ve tümevarımcı yöntem takip edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Arap Yarımadası, Kabile, Benî Mahzûm, Ebû Cehil

Abstract

During the Age of Ignorance, the dominant understanding in the Arabian Peninsula was bigotry, and the reflection of this understanding in social life was tribalism. People had to belong to tribes of different status. Because the life of the people outside the tribe was always in danger. For this reason, the people who came to the region from outside were also looking for a way to enter the protection of a tribe in the first place. As a matter of fact, it is seen that the administrative duties are shared and there is no presidency in the Meccan society, which does not accept the leadership of any tribe. However, after the activities of Qusayy b. Kilâb, a significant weight of Quraysh stands out. Banū Makhzûm is one of the ten tribes of Quraysh. When the sources of Islamic history are examined, it is seen that the members of this tribe reacted differently to the invitation of Islam. For, just as there are those who are hostile to the Prophet, there are also those who support him. In this article, the attitude of the Banū Makhzûm tribe in the events starting from the period of ignorance and up to the post-Islamic period is discussed. Because the subject is important in terms of understanding the conditions of the period and the contact of the Islamic call with the understanding of tribalism. In accordance with the nature of the subject, descriptive, analytical and inductive methods were followed in the article.

Keywords: Islamic History, Arabian Peninsula, Clan, Banū Makhzûm, Abū Jahl.

Giriş

Câhiliye dönemi sosyal hayatında baskın anlayış, asabiyettir. Haklı ya da haksız olduğuna bakmaksızın kendi kabilesinin üyesini her şartta desteklemeye dayalı bu anlayış, kabileyi de önemli bir unsur hâline getirmekteydi. Arap nesepleri altı kademedele alınmaktadır: *Şa'b, kabile, imâre, batın, fahz ve fasîle*. Şa'b, Adnan ve Kahtân gibi en uzak ve en kapsamlı neseptir. Bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi, kabilelerin ondan dallanıp yayılmasıdır. Şa'bın neseplerinin dağıldığı daha dar kapsamlı bir alt yapı, kabiledir; Rebîa ve Mudar buna örnektir. İçinde neseplerin karşılıklı yapısını ihtiva etmesi sebebiyle bu yapı, kabile adını almıştır. Kabilenin neseplerinin ayrıldığı bölüme imâre adı verilmektedir. Kureyş ve Kinâne buna örnektir. İmârenin neseplerinin ayrıldığı bölüm, batındır; Benî Abdümenâf ve Benî Mahzûm gibi. Batının neseplerinin ayrıldığı bölüm, fahzdir; Benî Hâşim ve Benî Ümeyye gibi. En küçük birlikteliği ifade eden fasîle ise, fahzin neseplerinin ayrıldığı bölümdür; Ebû Taliboğulları ve Abbasoğulları gibi.^[1]

Yukarıda zikredilen sıralama çerçevesinde Kureyş'e bağlı bir batın olan Benî Mahzûm, Mekke toplumunda önemli konuma sahip bir topluluktur. Velîd b. Muğîre (ö. 1/622) ve Ebû Cehil (ö. 2/624) gibi İslâm'a karşı olumsuz tavır sergilemiş lider kişiliklerinin yanı sıra Erkam b. Ebû'l-Erkam (ö. 55/675) ve Ebû Seleme (ö. 4/625) gibi İslâm'ı ilk andan itibaren kabul etmiş önemli şahsiyetler de bu yapının üyesidirler. Bu çalışmada Benî Mahzûm'un, Mekke toplumsal yapısındaki statüsü ve hem İslâm öncesi hem de İslâmî dönemdeki konumu ele alınmaktadır. Bu bağlamda özellikle İslâm daveti karşısındaki pozisyonları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Bu konuda Rıdvan Gür^[2] tarafından yapılan bir makale çalışması mevcuttur. Bizim çalışmamız ise, söz konusu çalışmaya göre biraz daha kapsamlı oluşuyla ve muhtevastındaki bazı hususlarla farklılık arz etmektedir.

A. Mahzûm İsminin Mânâsı ve Kaynağı

Mahzûm kelimesi, ism-i mef'ûl kalıbında olup, "bağlamak", "ipe dizmek", "düzenlemek" ve "delmek" anlamlarına gelen "hzm" (حزم) fiilinden türemektedir. Dolayısıyla ism-i mef'ûl olarak; "delinen, dizilen, bağlanan ve düzenlenen şey" gibi anlamlara gelmektedir.^[3]

[1] Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdadî el-Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultânîyye* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.), 304; Hakan Temir, *Arap Yarımadasında Kabile Hayatı*, (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020), 91.

[2] Rıdvan Gür, "Mahzumoğullarının Mekke İçerisindeki Konumu", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/34 (2015), 95-107.

[3] Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed, *Kitabü'l-'ayn*, thk. Mehdi el-Mahzûmî, İbrahim es-Sâ-merrâî (Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, ts.), "hzm", 4/212; Ahmed b. Fâris b. Zekerîyya

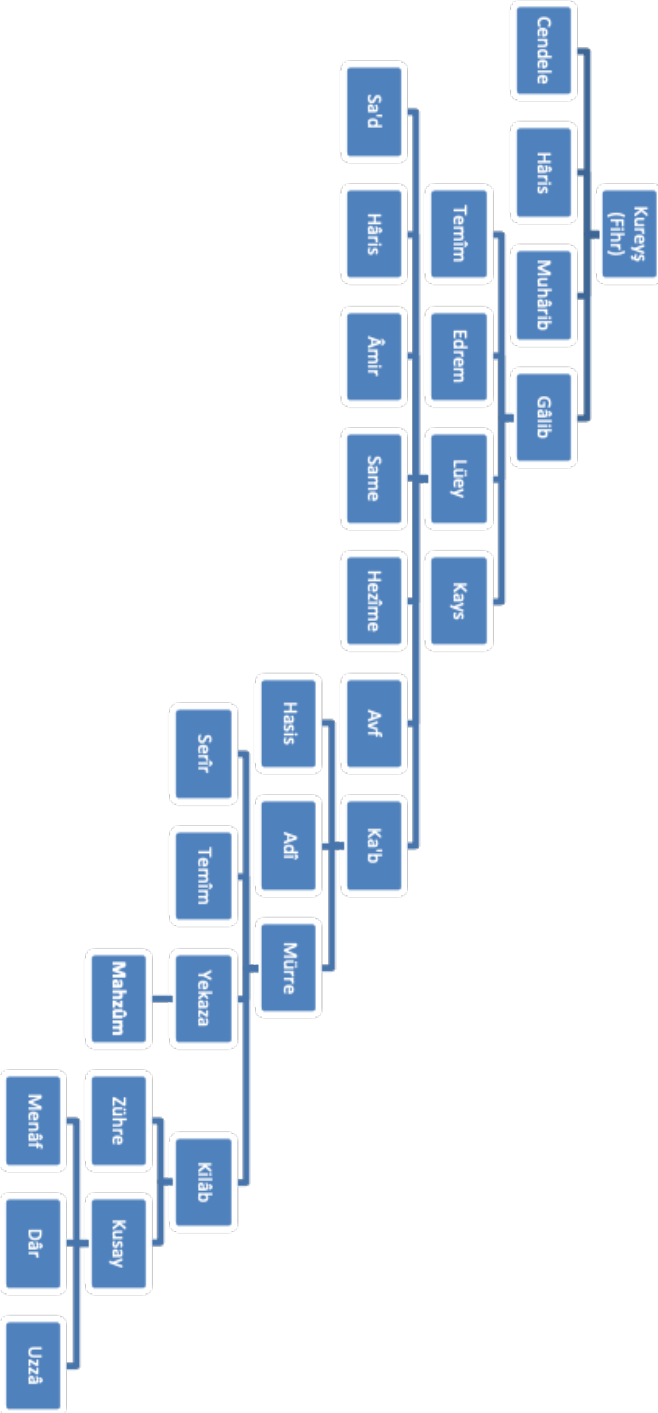
Kelime anlamı bu şekilde olmakla birlikte batna ismini veren kişi, Mahzûm b. Yekaza (ö. 505)'dir. Arap dünyasında Mahzûm adında birden fazla batna rastlanmaktadır. Bunlardan biri, Mısır'ın Saîd bölgesinde bir batın olan Mahzûm; diğeri, Mahzûm b. Amr; bir diğeri, Adnânîlerden Kays b. Aylân'a bağlı Benî Abs'tan bir batın olan Mahzûm; sonuncusu ise bu çalışmanın konusunu teşkil eden Mahzûm b. Yekaza'dır.^[4] Batnın tam adı, Benî Mahzûm b. Yekaza b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihr'dir.^[5]

M. 505 tarihinde ölen Mahzûm b. Yekaza b. Mürre b. Ka'b, *Reyhânetü Kureyş* lakabıyla tanınmaktaydı.^[6] Yekaza b. Mürre'nin çocukları, *Benî Mahzûm b. Yekaza* diye anılmaktadırlar. Mahzûm b. Yekaza'nın annesi, Kelbe bint Âmir b. Lüey b. Gâlib b. Fihr'dir. Oğulları ise; Amr, Âmir ve İmrân'dır. Onaların anneleri yani Mahzûm'un eşi ise Sa'dâ bint Vehb b. Teym b. Gâlib b. Fihr'dir. Amr b. Mahzûm'un çocukları; Abdullah, Ubeyde ve Abduluzzâ'dır. Anneleri ise Berre bint Kusay b. Kilâb'dır. Abdullah b. Amr'ın çocukları; Muğîre (en ön plana çıkanı budur), Osman, Âiz, Hâlid, Ebû Cündeb (Esed) ve Kays'tır. Onların anneleri ise Rayta bint Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir. Hilâl b. Abdullah'ın annesi ise Huzâa'dan Berre bint Sâide'dir. Muğîre b. Abdullah'ın çocukları; Hâşim, Hişâm, Ebû Hüzeyfe, Ebû Rebîa ve Ebû Ümeyye'dir.^[7]

Benî Mahzûm'un, nesep olarak Kureyş kabilesinin içindeki konumu şematik olarak şu şekildedir^[8]:

el-Kazvîni, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*, thk. Abdusselam Muhammed Hârûn (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979), "hzm", 2/178; Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Ali b. Ahmed İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sâdir, ts.), "hzm", 12/174.

- [4] Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî el-Mervezî es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî vdgr (Haydarabad: Meclisu Dâirati'l-Me'ârif el-'Usmaniyye, 1962), 12/135-136; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemu kabâilil-arabi'l-kadîme ve'l-hadîse* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1997), 3/1057-1058.
- [5] Ahmed b. Ali el-Kalkaşendî, *Kalâidü'l-cemân fi't-ta'rif bi-kabâilil-arabi'z-zemân*, thk. İbrahim el-İbyârî (Mısır-Lübnan: Dâru'l-Kitabi'l-Mısri-Dâru'l-Kitabi'l-Lübnânî, 1982), 144.
- [6] İbn Saîd el-Endelüsî, *Neşvetü t-tarb fi tarîhi câhiliyyeti l-arab*, thk. Nusret Abdurrahman (Am-mân: Mektebetü l-Aksâ, ts.), 355; Hayreddin b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali ez-Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 2002), 7/193.
- [7] Mus'ab b. Abdullah b. Mus'ab ez-Zübeyrî, *Nesebü Kureyş* (Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.), 299-300; Kalkaşendî, *Kalâidü'l-cemân*, 144; Ahmed b. Ali el-Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb fi ma'rifeti ensâbil-arab*, thk. İbrahim el-İbyârî (Beyrut: Dâru'l-Kitab el-Lübnaniyyin, 1980), 416.
- [8] Gür, "Mahzumoğullarının Mekke İçerisindeki Konumu", 105.

B. Mekke Şehrindeki Konumu

Kureyş temelde iki kısımdır: Kureyşu'l-Bitâh ve Kureyşu'z-Zevâhir. Kureyşu'l-Bitâh, Mekke'nin iç bölgesinde Kâbe'ye yakın yerleşen Abdümenâfoğulları, Abdüddâroğulları, Abdüluzzâoğulları, Adî b. Kusay b. Kilâboğulları, Zühre b. Kilâboğulları, Teymoğulları, Mahzûmoğulları, Sehm ve Cumahoğulları'dır. Kureyşu'z-Zevâhir ise Mekke'nin, merkezden uzak, kenar yüksek bölgelerine yerleşenlerdir. Bu uzaklık sebebiyle Kureyşu'z-Zevâhîr diye isimlendirilmişlerdir. Bunların arasında ise; Benî Muhârib, el-Hâris Benî Fihri, Beni'l-Edrem b. Gâlib, Benî Maîs/Muays b. Âmir b. Lüey vardır. Bitâh ve Zevâhir'den ayrı bir de *Kureyşu'l-Âize* ve *Kureyşu'l-Âriye* gibi kollar bulunmaktadır. Bunlardan olan Hüzeyme b. Lüey, Beni'l-Hâris b. Hemmâm b. Mürre b. Zühel b. Şeybân'a gitmiştir. Âizetü Kureyş ise anneleri Âize bint Hıms b. Kuhâfe'ye nispetle bu adı almıştır.^[9]

Görüldüğü üzere bu sınıflandırma içerisinde Benî Mahzûm, itibarı daha yüksek olan, Kureyşu'l-Bitâh'tandır. İbn Teymiyye, Kureyş'te en asil evin Benî Mahzûm ve Benî Abdümenâf olduğunu söylemiştir.^[10] Benî Mahzûm'un, Mekke şehrindeki konumu, şiihlere de yansımıştır. Zira Hz. Peygamber'in şairi Hassân b. Sâbit'in şu beyiti, onların önemini anlatan sözler kabilindedir:

“Herhangi bir kavmin evlerindeki kahramanlıklarını bırak
Ve Mahzûm'un evindeki asaletle övün”^[11]

Kureyş kabilesinin ve dolayısıyla Benî Mahzûm'un Mekke toplumundaki yükselişi, Kusay b. Kilâb'a (ö. 480) dayanmaktadır. Kusay'ın asıl adı, Zeyd b. Kilâb b. Mürre'dir. Kusay denmesinin sebebi, kavmini Şam'dan uzaklaştırıp Mekke'ye getirmesidir. Dağınık durumdaki Kureyş'in batınlarını bir araya toplamasından dolayı *Mücemmi'* diye de anılmaktaydı.^[12] Kusay öldükten sonra kavmi ve diğerleri arasındaki görevleri, onun oğulları yerine getirmeye devam ettiler. Mekke'yi parsellere ayırdılar. Kureyş ilk etapta bunu kabul etti ve aralarında anlaşmazlık olmadı. Fakat sonradan Abdümenâf b. Kusay'ın oğulları; Abdüşems, Hâşim, Muttalib ve Nevfel, Abdüddâr b. Kusay'ın elindeki

[9] Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî İbn Habîb, *el-Muhabber*, thk. Eliza Lichten Stater (Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.), 168; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, 398; Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Abdülmun'im el-Hîmyerî, *er-Ravdu'l-mî târ fî haberi'l-aktâr*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Müessesetü Nâsır li's-Sekâfe, 1980), 7; Avâtuf Edîb Ali Sellâme, *Kureyş kable'l-İslâm* (Riyâd: Dâru'l-Merîh, 1994), 43-44.

[10] Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Huseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, thk. Komisyon (Kuveyt: Dâru'l-Hidâye, ts.), 24/442.

[11] Hassân b. Sâbit, *Divân-u Hassân b. Sâbit*, thk. Abdullah Sinde (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1427), 1/225.

[12] Cârullah Zemahşerî Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Amr b. Ahmed, *el-Fâik fî garîbi'l-hadis ve'l-eser*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim (Lübnan: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 3/425.

ve babalarının verdiği hicâbet, sancaktarlık, sikâye ve rifâde gibi görevleri elinden almaya karar verdiler. Bu ise Kureyş içinde derin bir ayrılığa sebep oldu. Bu süreçte bir grup Abdümenâfoğulları'nın yanında toplanırken, bir grup da Abdüddâroğulları'nın yanında yer aldı. Bu bağlamda Esed b. Abdüluzza b. Kusayoğulları, Zühre b. Kilâboğulları, Teym b. Mürre b. Ka'boğulları ve Hâris b. Fihri b. Mâlik b. Nadroğulları, Abdümenâfoğulları'nın yanında yer aldılar. Buna karşılık Benî Mahzûm b. Yekaza b. Mürre, Benî Sehm b. Amr b. Husays b. Ka'b, Benî Cumah b. Amr b. Husays b. Ka'b ve Benî Adî b. Ka'b ise Abdüddâroğulları'nın yanında yer aldılar. Abdümenâfoğulları, koku dolu bir kâse çıkarıp ellerini ona daldırmak ve ardından da Kâbe'ye sürmek suretiyle birbirilerini yalnız bırakmayacaklarına dair yeminleştirdiler. Bu sebeple onlara *Mutayyebûn* adı verilirken Kâbe'nin yanında yeminleşen Abdüddâroğulları ve mütteliklerine de *Ahlâf* adı verildi. Sonunda savaş olmadan anlaşma yoluna gidildi ve sikâye ile rifâdenin Abdümenâfoğulları'na verilmesine; hicâbet, sancaktarlık ve nedvenin ise eskisi gibi Abdüddâroğulları'nda kalmasına karar verildi.^[13] Grup içerisindeki taksimatta da Kubbe ve Einne görevleri Benî Mahzûm'a verilmişti. Onlardan bu görevi, Hâlid b. Velîd üstlenmiştir.^[14]

1. Yerleşim Yerleri/Yurtları

Kusay b. Kilâb, Mekke'de kontrolü ele geçirdikten sonra Kureyş'e, evlerini Harem'in içinde Kâbe'nin etrafında yapmalarını emretmişti. Bunun gerekçesini de "Eğer bunu yaparsanız Araplar arasında heybetiniz olur ve sizinle savaşmazlar." diyerek açıklamıştı. Böylece onlar, Kâbe'nin dört tarafına evlerini inşa ettiler ve evlerinin kapılarını ona doğru planladılar. Onlardan her bir batnın, kendilerine nispet edilen bir kapısı vardı; Benî Şeybe Kapısı, Benî Sehm Kapısı ve Benî Mahzûm Kapısı gibi.^[15] Nihayetinde Kâbe'nin 19 kapısı bulunmaktaydı ve bunların çoğu, birçok kapıya açılmaktaydı. Bunlar arasında eski adı Benî Mahzûm Kapısı olan Safâ kapısı da 5 kapıya açılmaktaydı. Bu, Kâbe'nin en büyük kapısı olmakla birlikte, sa'y alanına buradan çıkılmaktaydı.^[16]

[13] Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyeri İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Taha Abdurraûf Sa'd (Mısır: Şeriketü't-Tibâ'atî'l-Fenniyyeti'l-Müttehide, ts.), 1/120-122; İzzeddin İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, çev. Ahmet Ağırakça vd. (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2008), 1/623-624; Ebü'r-Rebi' Süleymân b. Mûsâ b. Sâlim el-Kelâî, *el-İktifâ' fi' (bimâ teğammenehü min) meğâzi Resûlillâh ve's-şelâseti'l-hulefâ'* (Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1420), 1/59.

[14] Ahmed Accâc Keremî, *el-İdâra fi asri'r-Rasûl* (Kahire: Dâru's-Selâm, ts.), 47.

[15] Ali b. İbrahim b. Ahmed el-Halebî, *es-Sîretü'l-halebiyye (İnsanu'l-uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn)* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1427), 1/20.

[16] Muhammed b. Ahmed İbn Cübeyr, *Rihletü İbn Cübeyr* (Beyrut: Dâru'l-Hilâl, ts.), 73; Ebü Abdullah Muhammed b. Abdullah İbn Batûta, *Rihletü İbn Batûta* (Rabat: AkaAkademiyye-tü'l-Memleketi'l-Mağribiyye, 1417), 1/376.

Benî Mahzûm'un ve haliflerinin/müttetiklerinin evlerinin bulunduğu Ecyâd bölgesi, Mekke'de Safa tepesinin hemen bitişiğindedir.^[17] Büyük ve Küçük Ecyâd bölgesinde vadi üzerinde bu ikisinin başlangıcından sonuna kadar sadece Benî Cüd'ân'ın ve Osman et-Teymî ailesinin mülkü vardı. Bu iki ecyâdın tamamı, Benî Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'a aitti. Bundan sadece Sâib'in, *Sakîfe* adı verilen evi ve Abbâs b. Muhammed'in, kuyumcuların üzerinde bulunan evi hariçtir. Benî Âyiz'in de orada bir mülkü vardı. Ezd kabilesinden Hebbâr ehlinin de onlarla Küçük Ecyâd'da bir mülkü bulunmaktaydı. Hebbâr, Ezd kabilesinden bir adamdır ve daha öncesinde Velîd b. Muğîre câhiliye döneminde küçük yaştaiken onu evlat edinmiş, onu sevmiş ve ona iktâ' vermişti. Bu Hebbâr ailesinin mülkü, Hâlid b. Âs b. Hişâm'ın evi ile Züheyr b. Ebû Ümeyye'nin evi arasındadır. Aynı şekilde onlarla Büyük Ecyâd'da Hâris b. Ümeyye el-Asğar Abdüşems b. Abdümenâf'ın mülkü vardır ki ona *Dâru Able* adı verilmektedir. Buradaki Dâru Hâlid b. Âs b. Hişâm ile Dâru'd-Dûme Hişâm b. Muğîre'nin ailesine aittir. Ebû Cehil'in evi de bu Dâru'd-Dûme'dedir. Küçük Ecyâd'da Hişâm b. Süleyman ailesine ait Dâru's-Sâc bulunmaktadır. Abdurrahman b. Hâris'in mülkü ise Mirbed denen yerdir.^[18]

Mahzûmoğulları'ndan Benî Âyiz'in evlerine gelecek olursak; Ebû Nüheyk'in yurdunun büyük kısmı vadiye girmiştir. Kalanı ise, Küçük Ecyâd'ın sarraflara giriş kısmında bulunan Abbâs b. Muhammed'in yurdudur. Mütevekkil b. Ebû Nüheyk'in oğullarından biri onu satmıştı. Yine diğerlerinden bir yurt da Sâib b. Ebû's-Sâib'in (ö. ?) yurduydı. Onun bir kısmı da vadiye girmekteydi. Kalanlar ise *Dâru Sakîfe* denen yurttaydı. Orada sarrafların yanında kumaş tüccarları da bulunmaktaydı. Bu yurttan, içinde câhiliye döneminde Hz. Peygamber'in ve Sâib b. Ebu's-Sâib'in ticaret yaptığı ev bulunmaktaydı. Sâib, Hz. Peygamber'in ticaret ortağıydı. Hz. Peygamber onun ortaklığını övmüştür.^[19]

Ebû Kubeys dağının dibinde bulunan Abbâd b. Ca'fer b. Rifâa b. Ümeyye b. Âyiz yurdu Âyiz ailesinin mülkiyetindedir. Halife Mehdi (ö. 169/785), 167/783 senesinde Mescid-i Haram'ı genişlettiği ve vadiyi Mescid-i Haram'a dâhil ettiği zaman bu Abbâd b. Ca'fer yurdu da onlardan satın alınarak vadiye dâhil edilmiştir. Sonradan Yahyâ b. Hâlid b. Bermek'in (ö. 190/805) olan İbn Sayfî'nin evi de Benî Âyiz'in yerleşim yerindedir. Orada da kumaş tüccarları bulunmaktadır. Sâib'in eviyle bitişik olan Hintab ailesinin mülkü de buraya

[17] Âtik b. Ğays el-Belâdî, *Mu'cemu me'âlimi'l-Hicâz* (Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 2010), 60.

[18] Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Velîd b. Ukbe b. el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, thk. Rüşdi Salih Muslih (Beyrut: Dâru'l-Endelüs, ts.), 2/257-260; Takiyuddin Muhammed b. Ahmed el-Fâsî, *el-İkdü's-semîn fi tarihî'l-beledi'l-emîn*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998), 1/33.

[19] Fâsî, *el-İkdü's-semîn*, 1/34.

dâhildir. Safâ tepesine doğru olan bütün bu meskenler, Muttalib b. Hintab b. Hâris b. Ubeyd b. Ömer b. Mahzûm'un mülkiyetindedir. Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın evi de Safâ'nın yanındaydı ve oraya *Dâru'l-Hayzarân* denirdi. Burada, namaz kılınan bir mescid vardı. Bu mescid, evdi ve Hz. Peygamber orada ashâbiyla bir araya gelerek, onlara Kur'ân öğretirdi.^[20]

Bu bölgede bulunan Cebelü Nüfey', Bi'ru Zeyneb'den başlayıp Esed'in putlarına gelinceye kadar ki yerdir. Bu ismin verilmesinin sebebi, orada Mahzûm kabilesinden Hâris b. Ubeyd'e ait pranga bulunmasıdır. Mahzûmoğulları'nın sorunlu insanları orada hapsedilirdi. Bu pranga nüfey' olarak adlandırılırdı.^[21] Ayrıca Merruzzahrân'da Mekke halkından birçok kesimin olduğu gibi onların da mezarları bulunmaktaydı.^[22]

2. Kuyuları

Mekke'de henüz Zemzem kuyusu keşfedilmeden önce su azaldığı zaman Kureyş, kuyu kazmaya başladı. Bu kapsamda Kilâb b. Mürre, *Hum* adı verilen kuyuyu kazdı. Câhiliye döneminde insanlar ondan su içerdi. Bu kuyunun Benî Mahzûm'a ait olduğu söylenmektedir.^[23]

Ayrıca Mahzûmoğulları, Ebû Cehil'in babası Hişâm b. Muğîre'ye ait olan *Sukyâ* kuyusunu da kazmıştı.^[24]

el-Esved kuyusu ise, Esved b. Süfyân b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'a nispet edilmiştir. Bu kuyu, Abbâsi halifesi el-Mehdi'nin azadlısı Hâlisâ'nın kuyusunun yanındadır.^[25]

İslâmî dönemde de Benî Mahzûm'a ait kuyular bulunmaktaydı. Bunlardan Bi'ru'ş-Şürekâ, Ecyâd'da bulunmaktadır.^[26] Buraya *Şürekâ* denmesinin sebebi şu şekilde açıklanmaktadır: Ecyâd'da su az bulunmaktaydı. Seleme b. Hişâm ailesi ve beraberindekiler birlikte yola çıktılar ve bu yurttaki kuyuyu kazdılar. Bu sebeple oraya da Dâru'ş-Şürekâ dendi. Meyseb kuyusu ise Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'a ait bir su kuyusudur.^[27] Benî Mahzûm'a ait bir başka kuyu ise, Şi'bi Âl-i Amr'daki Minâ'da bulunan Ömer b. Osman b. Affân kuyusudur.^[28]

[20] Fâsî, *el-Ikdü's-semîn*, 1/35.

[21] Fâsî, *el-Ikdü's-semîn*, 1/53.

[22] Himyerî, *er-Ravdu'l-mi'târ*, 531.

[23] Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/214; Fâsî, *el-Ikdü's-semîn*, 1/7, 10.

[24] Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/223; Ahmed b. Yahyâb. Câbir b. Dâvûd el-Belâzurî, *Fütûhu'l-büldân* (Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hilâl, 1998), 58; Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî târihu'l-'Arab kabile'l-İslâm* (Beyrut: Dâru's-Sâkî, 2001), 13/192.

[25] Belâzurî, *Fütûhu'l-büldân*, 59.

[26] Fâsî, *el-Ikdü's-semîn*, 1/11.

[27] Fâsî, *el-Ikdü's-semîn*, 1/54.

[28] Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/224.

3. Otlakları

Tarih kaynaklarında Benî Mahzûm'a ait otlak olarak sadece bir yerden bahsedilmektedir. *Bustânu'l-Ğumeyr* adındaki bu yere, câhiliye döneminde *Ğamru Zî Kinde* denmekteydi. Benî Mahzûm'a mensup kişiler oradan toprak aldıkları zaman buraya *Bustanu'l-Ğumeyr* denmiştir.^[29]

C. İnsan Kaynakları ve Geçim Durumu

Nübüvvetten önce ticaret kervanları, *Hicâz* bölgesinin en önemli ekonomik kaynaklarındandı. Bu alanda zenginliğiyle tanınmış birçok Mahzûmlu bulunmaktadır. Bunların en meşhurları, Süveyd b. Heremî b. Âmir el-Mahzûmî, Muğîre b. Abdullah, Hilâl b. Abdullah b. Ömer ve Ümeyye b. Âiz, Velîd b. Muğîre, kardeşi Hişâm b. Muğîre ve Vehb b. Amr'dır.^[30]

Benî Mahzûm'a mensup kişilerin, ticaret yanında tarımla uğraştığı da görülmektedir. Zira *Merruzzahrân*'da "el-Bûka" adında bir kale bulunmaktaydı. Burada verimli ekenekler vardı ve bu ekenekler sahipleri arasında Mahzûmlular da vardı.^[31] Yukarıda da zikredildiği üzere Benî Mahzûmlular, Mekke etrafında yerler satın almış ve sulamak için buralarda Hum, Sukya ve Şüreka adlarında kuyular kazmışlardı. Çeşitli işlerde çalıştırmak için köle ve mevâlî de istihdam etmekteydiler.^[32]

Ebû Cehil'in babası Hişâm b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm câhiliye döneminde cömertliğiyle tanınan kişilerin başında gelmekteydi. Mekke toplumunda o derece itibar sahibiydi ki Kureyş onun ölümünü tarih olarak kullanmıştır. Şair onun ölümünün ardından söylediği şiiriyle, cömertliğini şu şekilde anlatmıştır:

"Mekke'nin içi kurak kaldı

Çünkü oranın toprağında artık Hişâm yok"

Hişâm b. Muğîre'nin oğlu ve aynı zamanda Ebû Cehil'in kardeşi olan Hâris de cömert insanlardandı. Ebû Zer (ö. 32/653), onun cömertliği konusunda bizzat yaşadığı şu tecrübeyi aktarmaktadır:

"Umre için Mekke'ye geldim. Burada, misafirperver olarak kimin bilindiğini sordum. Çok kişi olduğunu, ancak evi en yakın olan kişinin, Hâris b. Hişâm

[29] Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân* (Beirut: Dâru Sâdır, 1995), 1/414; Safiyyü'd-din Abdü'l-mü'min b. Abdül'l-hakk el-Bağdadi, *Merasidü'l-tttila' alâ esmai'l-emkine ve'l-bika'* (Beirut: Dâru'l-Cil, 1412), 1/195.

[30] Zübeyrî, *Nesebü Kureyş*, 299-300; Tefîk Berû, *Tarihu'l-Arabî'l-kadîm* (Beirut: Dâru'l-Fikr, 2001), 244; Tarık b. Abdullah b. Muhammed er-Rumeyh, *Eseru Benî Mahzûm fî asri'devleti'l-Ümeviyye* (Câmiatu İmam Muhammed b. Süüd el-İslâmiyye, Külliyyetü'l-Ulûmî'l-Arabîyye ve'l-İctimâiyye, Doktora, 2009), 85.

[31] Himyerî, *er-Ravdu'l-mi'târ*, 531.

[32] Muhsin Halil, *Fî'l-Fikri'l-iktisâdî el-Arabî el-İslâmî* (Bağdat: Dâru'r-Reşid, 1982), 79-80.

olduğunu söylediler. Ardından onun kapısına geldim ve evinde yemek yedim. Üç gün sonra Medine'ye döndüğüm zaman durumu Hz. Peygamber'e haber verdim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: 'O, cömert oğlu cömerttir. Onun Müslüman olmasını istedim.' buyurdu."^[33]

Mekke halkından bazı kimseler gibi Benî Mahzûm'dan bazı insanlar da mallarını faizde kullanıyordu. Zira Sakîf'ten Benî Amr b. Avf, Benî Muğîre b. Abdullah ile karşılıklı faiz işlemi yapıyor ve borçlanıyorlardı. Benî Mahzûm'un önemli kaynaklarından biri de faizdi. Hz. Peygamber, Tâif'e karşı galibiyet sağladığı sıralarda Sakîfli kardeşler Müslüman olmuş ve Benî Muğîre b. Avf'tan faizlerini istemişlerdi. Bunun üzerine Benî Muğîre: "Allah müminlerden kaldırdığı hâlde biz İslâm'da faiz vermeyiz." dedi. Ardından Hz. Peygamber'in Mekke'deki amili olan Attâb b. Esîd'e (ö. 13/634) davalı olarak geldiler. O da durumu Hz. Peygamber'e bildirdi ve bu sırada "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalamı bırakın."^[34] mealindeki âyet nazil oldu.^[35]

D. Tarihi Süreçteki Etkileri

Benî Mahzûm, Mekke toplumundaki ve daha özelde Kureyş içindeki önemli konumuna paralel olarak gerek İslâm öncesi gerek İslâm sonrası birçok olayda rol almıştır. Bu bazen batın olarak sergilediği toplu bir tavır şeklinde görülebildiği gibi bazen de batna mensup önemli şahsiyetlerin faaliyetleri şeklinde tezahür etmiştir.

1. İslâm Öncesi Durumları

Câhiliye döneminde Benî Ca'fer b. Kilâb ile Benî Mahzûm, kibirleriyle meşhur olan iki batındı. Hatta o dönem meşhur olan şu söz de bu gerçeği ortaya koymaktadır: "Dört şeyin olması mümkün değildir: Zübeydilerin cömert olması, Mahzûmîlerin mutevazı olması, Hâşimîlerin cimri olması ve Kureyşlilerin Muhammed ailesini sevmesi."^[36]

Câhiliye döneminin etkin anlayışı kuşkusuz ki asabiyet idi. Kabile üstünlüğüne dayalı bu anlayışın tabii bir sonucu ise kabileler arasındaki üstünlük yarışı olmaktadır. Bu bağlamda, kibriyle meşhur olan Benî Mahzûm'un,

[33] İbn Habîb, *el-Muḥabber*, 139-140; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzurî, *Cümel min ensâbi'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd ez-Zirikli (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996), 10/172.

[34] *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, çev. Hayreddin Karaman vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017), el-Bakara 2/278.

[35] Saîd b. Muhammed b. Ahmed el-Afğânî, *Esvâku'l-Arab fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm* (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1380), 61.

[36] Ali, *el-Mufasssal*, 7/339.

diğer bazı batınlarla girdiği münâfere/sözlü üstünlük yarışına dair malumat, tarih kaynaklarında zikredilmektedir. Bunlardan biri, Benî Mahzûm ile Benî Ümeyye arasındaki münâferedir. Buna göre:

“Kâbe’nin hicr bölgesinin yanında Benî Mahzûm’dan bir topluluk ile Benî Ümeyye’den bir topluluk bir araya geldi ve üstünlük konusunda çekişmeye girdiler. Benî Kinâne’den, Benî Mahzûm’un halifi olan bir adam, Benî Mahzûm’un daha üstün olduğunu söyledi. Benî Zübeyd kabilesinden Benî Ümeyye ile halif olan bir adam da Benî Ümeyye’nin daha üstün olduğunu söyledi. Aralarında söz düellosu devam ederken sonunda Mahzûm kabilesinden Velîd b. Muğîre ile Üseyd b. Ebu’l-İs kızdı ve aralarında inatlaştılar. Ardından Velîd, ben anne ve baba bakımından senden daha üstünüm ve Kureyş içinde nesep bakımından senden daha sağlamım dedi. Bunun üzerine Üseyd de ben makam bakımından senden daha üstünüm ve Kureyş’te nesep bakımından senden daha üstünüm, sen Kureyş’in yabancı olan Kinâne’den bir adamsın ben ise Abdumenâf’ın en makbul kısmımdım dedi. Sonra ortaya 50 deve koydular ve karar vermesi için *Satîh* isimindeki kâhine gittiler. Sonuçta çekişme Mahzûmoğullarının zaferiyle sonuçlandı.”^[37]

Tarih kaynaklarında Benî Mahzûm’un münâfere içine girdiği bir diğer batın olarak da Benî Kusay’dan bahsedilmektedir. Buna göre:

“Ma’rûf İbnü’l-Harrabûz’un Beşîr b. Temîm’den anlattığına göre: Kureyş’ten bir topluluk bir mecliste oturmaktaydı. Bu sırada Ebû Rebîa (Amr) İbnü’l-Muğîre ve oğlu Muğîre ile onun oğulları: ‘Benî Âmir b. Ubeyd b. Ömer b. Mahzûm’dan olan Süveyd b. Heremî bizdendir.’ dediler. Bunun üzerine Üseyd b. Ebu’l-İs b. Ümeyye de ‘Yavaş ol! Benî Kusay daha şereflidir dedi. Sonra da Kusay’ın adamlarını saydı. Ardından da; ‘Sikâye, hicâbe, nedve, rifâde ve livâ bizdedir.’ dedi. Sonra birbirilerini münâfereye çağırđılar. Ardından Üseyd dedi ki: ‘Eğer ben sana üstün gelirim malından çıkartırım, sen bana üstün gelersen sen beni malımdan çıkarırsın.’ Bu şekilde anlaştılar ve Huzâa kabilesinden bir kâhine gitmeye karar verdiler. Sonra İbn Ebû Hemheme ve annesi Tumâzır bint Ebû Amr b. Abdümenâf: ‘Ey Ebû Rebîa! Acele etme’ dediler. Fakat o dinlemedi ve münâfere yerinde kesmek üzere yanlarına bir deve alarak yola çıktılar. Sonuçta münâferede Benî Kusay’dan Üseyd galip geldi ve getirdiği deveyi kesti. Döndükleri zaman da Ebû Rebîa’nın malını aldı. Fakat Üseyd’in kız kardeşi, Ebû Cehil’in yanındaydı. Bu sebeple araya girerek kardeşi Üseyd ile konuştu ve sonunda o da ikna olarak Ebû Rebîa’ya malını iade etti.”^[38]

[37] Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr İbn Habîb, *el-Münemmak fî ahbâri Kureyş*, thk. Hurşid Ahmed Faruk (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1985), 104-106.

[38] İbn Habîb, *el-Münemmak*, 106-107.

Câhiliye döneminde kabileler arası rekâbette şiir ve hitabetin önemli bir rolü bulunmaktaydı. Bu sebeple kabileler, kendilerini savunacak ve üstünlüklerini ortaya koyacak şair ve hatiplerin yetiştirilmesine önem vermektedir. Bu bağlamda, dönemin önemli şairlerinden Antere b. Muâviye b. Şeddâd, Mahzûmoğullarının Abs koluna mensup önemli bir şairdi.^[39]

Benî Mahzûm'un tarih sahnesinde rol aldığı önemli bir olay da Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib, adağını yerine getirmek amacıyla oğlu Abdullah'ı kesmek istediği zaman ona engel olmalarıdır. Benî Mahzûm, onun dayıoğulları idi, bu işten vazgeçmesi ve Rabbini razı etmesi için fidye vermesini istediler. Böylece Abdülmuttalib, oğlu Abdullah ile on deve arasında devamlı kur'a çekti ve kur'a develere çıkıncaya kadar sayıyı artırdı. Bunun üzerine 100 deveye ulaştığı zaman kur'a develere çıktı ve o da 100 deve keserek oğlu Abdullah'ı kesmekten vazgeçti.^[40]

Ficâr savaşları, câhiliye döneminin bir olgusuydu. Zira her ne kadar haram aylarda savaşmama konusunda hassasiyet göstermeye çalışsalar da bazen buna engel olamıyorlardı. Tarih kaynaklarında ifade edildiğine göre Ebû Cehil'in babası Hişâm b. Muğîre, Ficar savaşında Benî Mahzûm'un liderliğini yapmıştır.^[41]

Câhiliye dönemi, genel anlamda kötülüklerin hâkim olduğu bir süreç olmakla birlikte, bazı erdemli davranışlara da tanıklık etmiştir. Zira haksızlıkların önüne geçmek amacıyla kurulan ve *hilfü'l-füdûl* adıyla bilinen erdemliler birliği de bu anlamda öne çıkmaktadır. Benî Zübeyd kabilesinden bir adam, ticaret amacıyla Mekke'ye gelmiş ve mallarını Âs b. Vâil'e (ö. 622) satmıştı. Fakat gücüne ve otoritesine güvenen Âs b. Vâil, adama parasını ödemedi. Bunun üzerine adam, bir süre bekledikten sonra, uğradığı haksızlığı dile getiren bir şiiri bağırarak okumaya başladı. Bunu duyan Kureyş'ten Benî Hâşim, Benî Muttalib, Benî Zühre ve Benî Teym, Abdullah b. Cüd'ân'ın (ö. 600) evinde toplandılar ve Mekke'de zulme uğrayan herkesin yanında yer alıp hangi zümreden olursa olsun zalime karşı duracaklarına dair aralarında yeminleştiler. Hz. Peygamber de bu toplantıda hazır bulunanlardandı. Benî Mahzûm ise bu olayda, zulme uğrayan adamın yardım talebine karşılık vermediği gibi, Âs b. Vâil'i destekleyen tarafta yer almıştır.^[42]

[39] Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs*, 13/150.

[40] Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/46; Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim Hattâbî, *Garîbu'l-Hadis*, thk. Abdülkerîm İbrahim el-Gırbâvî (Dimaşk: Dâru'l-Fikir, 1982), 2/26; Celâleddin es-Suyûtî, *el-Hasâisü'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 1/77.

[41] İbn Habîb, *el-Muhabber*, 170.

[42] İbn Habîb, *el-Münemmak*, 52-53.

Hız. Peygamber, nübüvvet öncesinde genç yaşta ticaret hayatına atılmıştı. Bu bağlamda bazı kişilerle ticaret ortaklığı da yapmıştır. Benî Mahzûm'dan olan Sâib b. Ebu's-Sâib Sayfî el-Mahzûmî de vahiyden önce Hız. Peygamber ile ticaretle otaklık yapmıştır.^[43]

Câhiliye döneminin önemli olaylarından biri de Hız. Peygamber 35 yaşlarında vuku bulan, Kâbe'nin onarımı işiydi. Kureyşliler Kâbe'nin yıkımı konusunda görev bölümü yaptılar. Bu bağlamda Kureyş kabileleri dört gruba ayrıldıktan sonra Kâbe'nin içinde Hübel putunun yanında dört yön için kur'a çektiler. Buna göre kapı tarafı Abdümenâf ve Zühreoğullarına düşüyordu. Rüknu Esved ile Rüknu Yemânî arasında bulunan yer Mahzûm, Teym ve kendilerine intisap eden bazı Arap kabilelerinin sorumluluğundaydı. Dış kısmı Sehm ve Cumah'ın sorumluluğu altındaydı. Hicr yani hatim tarafı ise Abdüddâr b. Kusay, Esed b. Abdülzâ b. Kusay ve Adî b. Ka'boğullarının sorumluluğundaydı.^[44]

Kâbe'nin inşasından sonra hacrûlesved taşının yerine konması hususunda tartışma çıkmış ve nerdeyse iş, bir çatışmaya dönüşme noktasına gelmişti. Bu sırada çözüm için hakem önerisini yapan kişi de Benî Mahzûm'a mensup olan ve Kureyş'in en yaşlı kişisi durumundaki Ebû Ümeyye Huzeyfe İbnü'l-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm idi.^[45]

2. İslâmî Dönemdeki Faaliyetleri

Benî Mahzûm, gerek kabile olarak gerek şahıslar bazında, İslâmî dönemde de etkin bir rol oynamıştır. Zira Asr-ı Saâdet'ten başlayarak Emevîler döneminin sonuna kadar yaşanan süreç, Benî Mahzûm'dan önemli şahsiyetlerin rol oynadığı önemli olaylara tanıklık etmiştir.

Bu bağlamda, Hız. Peygamber döneminde Benî Mahzûm, batın olarak İslâm daveti aleyhinde bir tavır sergilerken, fertlerinin tavrı açısından ise farklılıklar arz etmiştir. Zira fertleri arasında, ilk andan itibaren İslâm'a karşı muhalif bir tavır sergileyip bu hâl üzere ölenler olduğu gibi, ilk andan itibaren müspet bir tavır sergileyip bu hâl üzere vefat edenler de olmuştur. Bunun yanında üçüncü bir sınıf ise, başlangıçta muhalif bir tavır sergilemekle birlikte sonradan İslâm davetini kabul etmiş ve bu yolda önemli hizmetler sunmuştur.

Benî Mahzûm, -belki de Mekke toplumunda lider konumda olması sebebiyle- batın olarak İslâm davetine menfî bir tavır sergilemiştir. Görünüşe göre

[43] Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs*, 3/90.

[44] Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Muttalibî İbn İshâk, *Sîretü İshâk*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978), 105; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/180; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 1/161.

[45] Ahmed b. Ali b. Abdulkâdir Takiyuddîn el-Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ' bimâ li'r-resûl mine'l-ebnâ'i ve'l-ahvâl ve'l-hafede ve'l-metâ'*, thk. Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1999), 1/19.

Bedir Gazvesi'nden yaklaşık on beş yıl öncesine kadar Mekke'de etkin olan siyasal grup Mahzûm'du. Bu batna mensup Ebû Cehil de Hz. Peygamber karşısındaki muhalefetin lideri durumundaydı.^[46]

Kureyş'ten en çok üyesi sonraki zamanlara kalan ve câhiliye dönemindeki eşraftan olan bu batın,^[47] Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara eziyet eden müşriklerin önde gelenlerindendi. Zira en çok işkence yapan Ebû Cehil İbn Hişâm, kardeşi el-Âs İbn Hişâm, amcaları Velîd İbnü'l-Muğîre, onun oğlu Ebû Kays İbnü'l-Velîd b. Velîd b. Muğîre, amcasının oğlu Kays İbnü'l-Fâkih İbnü'l-Muğîre, Ümmü Seleme'nin (ö. 62/681) kardeşleri Züheyr b. Ebû Ümeyye İbnü'l-Muğîre ve Abdullah b. Ebû Ümeyye (ö. 8/629) ile Ebû Seleme'nin (ö. 4/625) kardeşi Esved b. Abdüleşed bu batna mensuptu.^[48] İslâm tarihi kaynaklarında zikredildiği üzere Muğîre b. Abdullah b. Mahzûmoğullarından bir aile, Ammâr b. Yâsir'in (ö. 37/657) annesi Sümeyye bint Hubbât'a (ö. 615) Müslüman olduğu için işkence etmiş ve İslâm'dan dönme tekliflerini reddettiği zaman da onu şehit etmiştir. Onlar işkence altındayken Hz. Peygamber yanlarına uğramakta ve: "Sabır Ey Yâsir ailesi, sabır. Gideceğiniz yer cennettir" diyerek onları teselli etmekteydi.^[49]

Hz. Hamza'nın Müslüman oluş hikâyesinde de olay Benî Mahzûm'un lideri Ebû Cehil'in Hz. Peygamber'e eziyet etmesiyle başlamıştır. Hatta Hz. Hamza, Ebû Cehil'e elindeki okla vurduğu zaman Benî Mahzûm'dan bir grup onu savunmak için kalkmış fakat olayın büyümesini ve Hz. Hamza'nın (ö. 3/625) Müslüman olmasını istemeyen Ebû Cehil tarafından durdurulmuştur.^[50]

Hz. Peygamber'in davetini engelleme kapsamında müşrikler farklı yöntemler takip etmişlerdi. Bu çerçevede, Ebû Tâlib'e (ö. 619) gelerek, Hz. Peygamber'in öldürülmek üzere kendilerine teslim edilmesi karşılığında Mekke'nin gözde gençlerinden Umâre İbnü'l-Velîd'i kendisine vermeyi teklif etmişlerdi. Umâre de Benî Mahzûm'dan Velîd b. Muğîre'nin oğludur.^[51]

Benî Mahzûm, Bedir Gazvesi'nde de etkin rol oynamıştır. Zira kaynaklarda belirtildiğine göre Benî Mahzûm'dan, Bedir Gazvesine katılan müşrik sayısı 180 kişidir. Bunlar arasından 24 kişi ölmüştür. Yani Bedir'de öldürülenlerin

[46] W. Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, çev. Süleyman Kalkan (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2020), 134.

[47] Kalkaşendî, *Kalâidü'l-cemân*, 145.

[48] Ebû'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî İbn Seyyidün-nâs, *'Uyünü'l-eşer fî fümûni'l-meğâzi ve's-siyer*, thk. İbrahim Muhammed Ramazan (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1993), 1/130.

[49] İbn İshâk, *Sîret*, 192; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/279; Kelâî, *el-İktifâ*, 1/96.

[50] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/260.

[51] Endelüsî, *Neşvetü t-tarb*, 357; Rumejh, *Eseru Benî Mahzûm*, 30.

%35'i Benî Mahzûm'dandı.^[52] Ebû Cehil, Bedir'de müşrikleri savaşa teşvik eden taraftandı. "Muhammed, Nahle'de yaptıklarını bize de yapabileceğini mi zannediyor?" diyerek kıskırtıcı rol üstlenmiştir. Ayrıca bu gazvede bulunan toplamda 100 atının 30 tanesi de Benî Mahzûm'dandı.^[53]

Benî Mahzûm, Bedir'de ordunun yemek ihtiyacını karşılayan batınlar arasında yer almaktaydı. Zira Abdümenâf kabilesinden Hâris b. Âmir b. Nevfel ve Rebîa'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe, Benî Esed kabilesinden Zem'a b. el-Esved İbnü'l-Muttalib b. Esed ve Nevfel b. Huveylid b. el-Adeviyye, Benî Cumah kabilesinden Ümeyye b. Halef, Benî Sehm kabilesinden el-Haccâc'ın iki oğlu Nübeyh ve el-Münebbih ile Benî Mahzûm kabilesinden Ebû Cehil de askerlere yemek veren kişiler arasında yer almıştır.^[54]

Benî Mahzûm, Bedir Gazvesi'nde büyük yara almıştır. Zira Hâlid b. Hişâm b. el-Muğîre, Ümeyye b. Ebû Hüzeyfe b. el-Muğîre, Osman b. Abdullah el-Muğîre ve Velîd b. Velîd İbnü'l-Muğîre esir alınanlar arasında yer alırken; Ebû Cehil, el-Âs İbnü'l-Muğîre, Harmele b. Amr b. Ebû Utbe ve Benî Mahzûm'un halifinden Yezîd b. Temîm et-Temîmî ile Ebû Müsâfî el-Eş'arî de öldürülenler arasında yer almıştır.^[55]

Şahıslar bazında ise bu batna mensup Velîd b. Muğîre, Kureys'in yöneticiliğini yapmıştır. Câhiliye döneminde Benî Mahzûm'un reisiydi. Hâlid b. Velîd'in babasıdır. O, Hz. Peygamber ve Müslümanlarla alay edenlerdendi. Kur'an'daki "Bu Kur'an, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!" dediler."^[56] âyetinde kastedilen iki kişiden biridir. İbn Abbâs (ö. 68/687), Velîd b. Muğîre hakkında 104 âyetin nazil olduğunu söylemiştir. Onlardan bazıları şunlardır: "Mal toplayan ve onu durmadan sayan, insanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay hâline!"^[57], "Yemin edip duran alçağa uyma!"^[58] "Andolsun, insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik."^[59]

[52] Rumejh, *Eseru Benî Mahzûm*, 30. Benî Mahzûm'a mensup olup da bu savaşta öldürülenlerden tespit edebildiğimiz 19 kişinin ismi şu şekildedir: Ebû Cehil, Âs b. Hişâm, Yezîd b. Temîm, Ebû Müsâfî el-Eş'arî, Harmele b. Amr, Ebû Kays b. Velîd b. Muğîre, Ebû Kays b. Fakîh b. Muğîre, Mes'ûd b. Ebû Ümeyye b. Muğîre, Rufâ'a b. Ebû Râfi, Ebû'l-Münzir b. Ebû Rufâ'a, Abdullah b. Ebû Rufâ'a, Züheyr b. Ebû Rufâ'a, es-Sâib b. Ebû Rufâ'a, es-Sâib b. Ebu's-Sâib, el-Esved b. Abdülesed, Amr b. Süfyân, Cebbâr b. Süfyân, Câbir b. es-Sâib b. Uveymir b. Âiz ve Uveymir b. Amr b. Âiz. Belâzurî, *Cümel*, 1/298-300.

[53] Muhammed b. Ömer b. Vâkid Ebû Abdullah el-Vâkidi, *Kitabu'l-Megâzi*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1989), 1/39.

[54] Vâkidi, *Kitabu'l-Megâzi*, 1/128; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/224.

[55] Vâkidi, *Kitabu'l-Megâzi*, 1/140, 149.

[56] *ez-Zuhruf* 43/31.

[57] *el-Hümeze* 104/1-2.

[58] *el-Kalem* 68/10.

[59] *et-Tîn* 95/4-5; Endelüsî, *Neşvetü t-tarb*, 356; Ebû Bekir Muhammed İbnü'l-Hasen b. Düreyd el-Ezdi, *el-İştikâk*, thk. Abdusselâm Muhammed Harûn (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1991), 98.

Velîd b. Muğîre'nin yeğeni ve Hişâm b. Muğîre'nin oğlu olan Ebû Cehil de ilk andan itibaren ölümüne kadar İslâm davetine muhalif tavır alan kişilerdendir. Onun bu tavrından dolayı, künyesi *Ebu'l-Hakem* iken Hz. Peygamber ona *Ebû Cehil* künyesini vermiştir. Ancak bu tavrına rağmen karakterindeki istikrarı da gören Hz. Peygamber, duasında: "Allah'ım! İslâm'ı Ömer ya da Ebû Cehil ile destekle." diye dua etmiştir. Ebû Cehil, Bedir'de öldürülmüştür. Mâverîdî (ö. 450/1058) onun hakkında 84 âyetin nazil olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber'in oğlu Kâsım vefat ettiği zaman o: "Muhammed'in soyu kesildi, ondan sonra işini yapacak birisi kalmadı." diyerek sevincini ortaya koymuş ve bunun üzerine, "*Kuşkusuz ki sana buğzeden, soyu kesik olanın ta kendisidir.*"^[60] âyeti nazil olmuştur.^[61] Ayrıca Hz. Peygamber onun genel konumunu ortaya koymak için: "Her ümmetin bir Firavnu vardır, bu ümmetin Firavnu da Ebû Cehil'dir." buyurmuştur. Yine Hz. Peygamber namazda secdesini uzun tuttuğu bir sırada gidip yeni kesilmiş bir devenin işkembesini getirerek onun omzuna koyan Ukbe b. Ebî Muayt'ı (ö. 2/624) bu harekete teşvik eden kişi de Ebû Cehil'dir.^[62]

Benî Mahzûm'dan Hübeyre b. Ebû Vehb de ölünceye kadar İslâm'a muhalif kalan isimlerdendir. O, İslâm daveti ortaya çıkınca Mekke'den ayrılmış ve Necrân'da ölmüştür. Ümmü Hânî bint Ebû Tâlib (50/670 sonrası) onun eşiydi. Hz. Ali'nin (ö. 40/661) Horasan valiliğine atadığı Ca'de b. Hübeyre (ö. ?) de ondan olan çocuğudur.^[63]

Benî Mahzûm'dan, ilk andan itibaren İslâm davetine karşı olumlu bir tavır sergileyip bu hâl üzere vefat eden önemli simalar da mevcuttur. Ayyâş b. Ebû Rebîa (ö. 15/636), bu yolda sıkıntılara göğüs germiş mustazaf sahâbilerdendi ve Hz. Peygamber, onu kurtarması için Allah'a dua etmiştir.^[64] Mahzûmoğulları'nın halifi olan Ammâr b. Yâsir de işkence görenler arasındaydı.^[65]

Yedinci ya da on birinci Müslüman olan Erkam b. Ebû'l-Erkam, genç yaşta İslâm'ı kabul etmiş ve gizli davet döneminde, Mekke'de Safâ Tepesinin üzerindeki evini Hz. Peygamber'in tebliğ faaliyetinin hizmetine sunmuştur.^[66] Hz. Peygamber'in bu evi seçmesinin birçok sebebi bulunmaktaydı. Bunlar

[60] el-Kevser 108/3.

[61] Endelüsî, *Neşvetü t-tarb*, 360.

[62] Belâzurî, *Cümel*, 1/125.

[63] Endelüsî, *Neşvetü t-tarb*, 362.

[64] Ebû Ahmed el-Hasen b. Abdullah b. Saîd b. İsmail el-Askerî, *Tashîfâtü'l-muhaddisîn*, thk. Mahmûd Ahmed Mîre (Kahire: el-Matbaatu'l-Arabiyyetü'l-Hadîse, 1402), 2/854.

[65] İbn İshâk, *Sîret*, 144.

[66] Cemaluddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-mülük ve'l-ümem*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, Mustafa Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1992), 5/279; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, 1/19.

arasında; Erkam'ın Müslüman olduğunun bilinmemesi ve henüz on yedi yaşında bir genç olmasını, Hz. Peygamber'in, ashâbıyla kendi yurtlarında görüşeceğinin Kureys'in aklına gelmeyeceği düşüncesini ve Erkam'ın, Benî Mahzûm'a mensup olması ve Benî Mahzûm'un da Benî Hâşim ile rekâbet hâlinde olması sebebiyle böylesine tehlikeli bir toplantının, düşman saflarının merkezinde gerçekleşmesinin de akıllardan uzak kalacağı düşüncesini saymak mümkündür.^[67]

Medine'ye Kureys'ten Mahzûmoğulları'ndan ilk hicret eden kişi olan Ebû Seleme b. Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm idi.^[68] Asıl adı Amr b. Kays b. Zâide İbnü'l-Asam olan İbn Ümmü Mektûm (ö. 15/636), annesi Âtike bint Abdullah tarafından Benî Mahzûm kabilesine mensuptur.^[69] Ayrıca Amr b. Hureys b. Amr b. Osman da (ö. 85/704) Benî Mahzûm'dandı. Doğduğu zaman annesi onu Hz. Peygamber'e getirip zengin olması için dua etmesini istemişti. Hz. Peygamber de dua etmiş ve Amr, Irak'ın en zengin insanı olmuştu.^[70]

Habeşistan'a hicret ettikten sonra Mahzûmoğulları'ndan ve müttefiklerinden dönenlerin isimleri ise kaynaklarda şu şekilde zikredilmektedir: Ebû Seleme b. Abdülesed b. Hilâl b. b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm, yanında da karısı Ümmü Seleme bint Ebû Ümeyye b. Muğîre b. Şemmâs b. Osman b. Şerîd b. Süveyd b. Hermî b. Âmir b. Mahzûm – ki bunlar aynı zamanda ilk hicret edenlerdendir- ve Seleme b. Hişâm b. Muğîre. Amcası onu Mekke'de hapsedmişti ancak Bedir, Uhud ve Hendek'ten sonra gelmeyi başarmış ve Ayyaş b. Ebû Rebîa b. Muğîre ile birlikte Medine'ye hicret etmiştir.^[71]

Mahzûm kabilesinden Bedir ve Uhud Gazvelerine iştirak edenler arasında da yine Ebû Seleme b. Abdülesed, Şemmâs b. Osman (ö. 3/625), Erkam b. Ebû'l-Erkam, onların halifi Ammâr b. Yâsir ve Muattib b. Avf bulunmaktadır.^[72]

Benî Mahzûm'dan, ilk aşamada İslâm davetine muhalif tavrı sergileyip sonradan Müslüman olan kişilerin başında, Hâlid b. Velîd ve İkrime b. Ebû Cehil (ö. 13/634) gelmektedir. Hâlid b. Velîd, Hudeybiye Musalahası'ndan sonra Amr İbnü'l-Âs (ö. 43/664) ve Osmân b. Ebû Talha (ö. 42/662) ile birlikte Medine'ye gelip Müslüman oldular.^[73] *Kebsi Benî Mahzûm* diye tanınan^[74] Ebû Süleyman

[67] Keremî, *el-İdâra fî asri'r-Rasûl*, 60.

[68] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/80; Kelâî, *el-İktifâ'*, 1/272-273.

[69] Ebu'l-Hasen İbn Zî'l-Vizârateyn, *Tahrîcû'd-delâilâtî's-sem'iyye*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1419), 124.

[70] Ezdî, *el-İştikâk*, 99.

[71] İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/12.

[72] İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser*, 1/319, 2/39.

[73] Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, 1/335.

[74] Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî, *Fütûhu's-Şam* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 1/112.

Hâlid b. Velîd b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm, Hz. Peygamber'den bazı hadisler rivayet etmiştir. Ondan da İbn Abâs, Câbir b. Abdullah (ö. 78/697), Mikdâm b. Ma'dikerib, Mâlik b. Hâris el-Eşter (ö. 37/657), Elyesa b. Muğîre ve Ebû Abdullah el-Eşarî rivayette bulunmuşlardır.^[75] Hz. Peygamber, Mekke'yi fethettiği zaman Hâlid b. Velîd'i Batn-ı Nahle'ye göndermiş ve Uzzâ putunu kırmasını emretmiştir. O da bu görevi başarıyla yerine getirmiştir.^[76] Hâlid b. Velîd'in annesi Lübâbe es-Suğrâ bint el-Hâris de Müminlerin annesi Meymûne'nin (ö. 51/671) kız kardeşidir. Hâlid b. Velîd, Müslüman olduktan sonra ayrıca Mûte, Hayber ve Mekke'nin fethine de katılmıştır.^[77]

İkrime b. Ebû Cehil de ilk etapta babası gibi câhiliyenin başlarından; fakat Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur.^[78] Hz. Ebû Bekir onu irtidat eden Umân'a gönderilen ordunun komutanı olarak atamıştır. Sonra da Şam'a gitmiştir. Urve (ö. 94/713) ve bazıları onun Ecnadeyn'de şehit olduğunu söylerken, İbn Sa'd (ö. 230/845) ve Halife b. Hayyât (ö. 240/854) Yermûk'te şehit olduğunu söylemiştir.^[79]

Benî Mahzûm, Hz. Peygamber zamanında da önemli bir konuma sahip olmasına rağmen hiçbir zaman ayrıcalıklı bir muamele görmemiştir. Öyle ki bu batna mensûp bir kadın hırsızlık yaptığı zaman onun elinin kesilmemesi için ashâb, Hz. Peygamber'in çok sevdiği Üsâme b. Zeyd'in (ö. 54/674) aracı olmasını istemiş, ancak Hz. Peygamber bu tavra kızmıştır. Hâdler konusunda böyle bir aracılığı kabul etmeyen Hz. Peygamber, aynı durumda kızı Fâtima olsa yine aynı muameleyi yapacağını bildirmiştir.^[80]

Benî Mahzûm, Râşit halifeler döneminde de etkinliğini sürdürmüştür. Öyle ki Hz. Ebû Bekir dönemindeki ridde olaylarında Benî Mahzûm'un olumlu rolünü ve kahramanlıklarını görmekteyiz. Benî Mahzûm'dan Halid b. Velîd, İkrime b. Ebû Cehil ve Muhâcir b. Ebû Ümeyye (12/633 sonrası), ridde olaylarında Hz. Ebû Bekir'in görevlendirdiği komutanlardandır.^[81] Hz. Ebû Bekir'in emriyle Halid b. Velîd, ensâr ve muhâcirden 100 kişiyle birlikte, mürtedlerin

[75] Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, 242.

[76] Ebu'l-Münzir Hişâm b. Muhammed Ebu'n-Nadr İbnü's-Sâib İbn Bişr el-Kelbî, *Kitâbu'l-esnâm*, thk. Ahmed Zekî Bâşâ (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 2000), 25-27.

[77] Abdullah Tayyib Bâ Mahreme, *Kilâdetü'n-nahr fî vefeyâti a 'yâni'd-dehr*, thk. Bû Cum'a Mükri, Hâlid Zevârî (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2008), 1/283.

[78] Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kâymâz ez-Zehbî, *Siyeru a 'lâmi'n-nübelâ'*, thk. Şuayb el-Arnaût vdgr. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 2/58; Salâhuddin Halil b. Aybek b. Abdullah es-Safedî, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnaût, Türkî Mustafa (Beyrut: Dâru lhyâi't-Turâs, 2000), 20/38.

[79] Zehbî, *Siyeru a 'lâmi'n-nübelâ*, 2/61.

[80] Takıyyuddin İbn Teymiyye, *es-Siyasetü'ş-şer'iyye* (Suudi Arabistan: Vizâratü'ş-Şuûni'l-İslâmiyye ve'l-Evkâf ve'd-Da' ve ve'l-İrşâd, 1418), 52.

[81] Rumejh, *Eseru Benî Mahzûm*, 35.

üzerine gönderilmiştir. Ayrıca bu birlikte onun dışında Benî Mahzûm'dan Seleme b. Hişâm (ö. 14/635), Abdullah b. Süfyân, Hebbâr b. Süfyân ve Ayyâş b. Ebû Rebîa da bulunmaktaydı.^[82] Muhâcir b. Abdullah b. Ümeyye de Hz. Ebû Bekir tarafından Yemen valiliğine atanmıştır.^[83]

Benî Mahzûm, Hz. Ömer (ö. 23/644) zamanında Yermük Savaşı'nda kahramanca mücadele etmiş ve şehitler vermiştir.^[84] Hz. Ömer'in istişare ettiği kişiler arasında da Mahzûm'dan insanlar bulunmaktaydı. Örneğin Bah-reyn'den ganimetler geldiği zaman istişare ettiği Velîd b. Hişâm b. Muğîre ona divan kurmasını ve askerleri kaydetmesini tavsiye etmiştir.^[85] Ayrıca Hz. Ömer, Benî Mahzûm'un halifi olan Ammâr b. Yâsir'i Kûfe'ye Abdullah b. Ebû Rebîa'yı (ö. 35/656) da Yemen'e vali olarak atamıştır.^[86]

Benî Mahzûm, Hz. Osman (ö. 35/656) döneminde de olumlu faaliyetleriyle dikkat çekmiştir. Zira bu batna mensûp Abdurrahman İbnü'l-Hâris b. Hişâm el-Mahzûmî (43/663), bazı sahâbîlerle birlikte mushafın çoğaltılmasında görevlendirilmiştir. Yine bu dönemdeki İfrîkiyye fethine katılanlar arasında da Ebû Saîd el-Müseyyeb, İsmail b. Ubeydullah b. Ebu'l-Muhâcir ve Ammâr b. Yâsir gibi Benî Mahzûm'dan kişiler bulunmaktadır. Aynı şekilde Sakaliyye'ye yapılan akınlarda da onların iştiraki görülmektedir.^[87]

Hz. Osman'ın dönemindeki fitne olaylarında Kûfe halkının yatıştırılmasında da Benî Mahzûm'dan kişilerin gayretleri görülmektedir. Hıms emiri Abdurrahman b. Hâlid b. Velîd (ö. 46/666), onların şüphelerini çürüttükten sonra onlara şöyle demiştir: “Ey şeytanın aleti! Sana merhaba ve hoş geldin demiyorum. Şeytan bile hayal kırıklığına uğrayıp elleri boş döndüğü hâlde siz hâlâ batıl için çalışıyorsunuz. Eğer sizi cezalandırmazsa Allah Abdurrahman'ı hüsrana uğratsın. Ey Arap mı yoksa Acem mi olduklarını bilmediğim topluluk! Saîd ve Muâviye'ye söylediklerinizi bana asla söylemeyeceksiniz. Ben Hâlid b. Velîd'in oğluyum. Ben imtihanlarla sınanmış ve riddeye şiddetle karşı durmuş adamın oğluyum...” Kûfe Vali Vekili Amr b. Hureys el-Mahzûmî (ö. 85/704) de insanlara nasihat ederek sakinleştirmeye çalışmıştır.^[88]

Benî Mahzûm'a mensûp kişilerin etkinliği, Hz. Ali'nin hilafeti sırasında da görülmektedir. Nitekim onlardan bazıları idari kadrolara atanmıştır. Bu

[82] Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülük* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407), 2/260: Kelâi, el-İktifâ', 2/107.

[83] Ezdî, *el-İştikâk*, 99.

[84] Taberî, *Târîh*, 2/337.

[85] Taberî, *Târîh*, 2/570.

[86] Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Munî' İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 6/3, 3/193.

[87] Rumejh, *Eseru Benî Mahzûm*, 37.

[88] Taberî, *Târîh*, 2/636.

bağlamda Ca'de b. Hübeyre b. Ebû Vehb Horasan'a^[89], oğlu Avn b. Ca'de de Sicistan'a vali olarak atanmış; ancak Avn, oraya varmadan öldürülmüştür.^[90]

Cemel ve Sıffîn savaşlarında ise her iki safta bu batna mensûp kişilerin bulunduğu görülmektedir. Hz. Aişe'nin ordusunda yer alan Abdurrahman İbnü'l-Hâris b. Hişâm (ö. 43/663) ise daha sonra tarafsız bir konumu benimseyerek ordudan ayrılmış ve Medine'ye geldiği zaman şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın, 'Ey Dâvûd ailesi, şükrederek çalışın. Kullarımdan şükredenler azdır.'^[91] sözünü işittim. Peygamber mescidinden ayrılmayın ve birbirinizi terk etmeyin."^[92]

Benî Mahzûm'un etkisi, Emevîler döneminde de devam etmiştir. Zira onların evleri Rüknu Yemânî ile Rüknu Esved arasındaydı ve dolayısıyla Kâbe ile Kureyş'in meclisinin yakınında bulunmaktaydı.^[93]

Muâviye b. Ebû Süfyân (ö. 60/680), Hz. Osman zamanında Şam Valisi iken, cesaretinden dolayı Abdurrahman b. Halid b. Velîd'i Hıms emiri olarak atamıştır. Ayrıca Konstantiniye üzerine gönderdiği orduda ona komuta görevi vermiştir. Ancak onun şöhretinden ve insanların ona meyletmesinden korkan Muâviye'nin, özel doktoru İbn Usâl'e emrederek onu zehirlemesini emrettiği ve onun da bunu yaptığına dair rivayetler tarih kaynaklarında zikredilmektedir.^[94] Yine Hz. Âişe (ö. 58/678), Hucr b. Adî (ö. 51/671) ve arkadaşlarının öldürülmemesi konusunda ikna etme amacıyla Muâviye'ye arasının iyi olduğu Abdurrahman İbnü'l-Hâris b. Hişâm'ı göndermiştir.^[95]

Yezîd b. Muâviye'nin (ö. 64/683) Benî Mahzûm ile ilişkisi de babası gibi genel anlamda olumluydu. Hatta Yezîd, Hâris b. Halid İbnü'l-Âs'ı Mekke valiliğine atamıştır.^[96]

Öncesinde iyi olan Emevî-Benî Mahzûm ilişkisi, Abdülmelik b. Mervân (ö. 86/705) zamanında adeta zirve yapmıştır. Öyle ki onun döneminde bu batna mensup kişiler önemli idarî görevlere atanmışlar; hatta onlarla akrabalık ilişkisi de kurulmuştur. Zira Abdülmelik, Muğîre b. Abdurrahman'a haber göndererek amcası Yahyâ İbnü'l-Hakem için kız kardeşi Zeyneb'i istemiş ve ardından nikâh işlemi gerçekleşmiştir.^[97] Ayrıca Abdülmelik b. Mervân,

[89] Taberî, *Târîh*, 3/109.

[90] Belâzurî, *Cümel*, 2/176.

[91] es-Sebe' 34/13.

[92] Belâzurî, *Cümel*, 10/175.

[93] Rumejh, *Eseru Benî Mahzûm*, 43.

[94] Belâzurî, *Cümel*, 5/104; Taberî, *Târîh* 3/202.

[95] Taberî, *Târîh*, 3/232.

[96] Zübeyrî, *Nesebü Kureyş*, 313; Belâzurî, *Cümel*, 5/299.

[97] Belâzurî, *Cümel*, 7/378.

Kûfe'ye girmeye muvaffak olup da Mus'ab b. Zübeyr'i (ö. 72/691) öldürünce Amr b. Harîs el-Mahzûmî ona bir yemek vermiştir.^[98]

Emevîler döneminde yönetim aleyhtarı olan Benî Mahzûmlu kişiler de bulunmaktaydı. Nitekim Hâris b. Abdullah, Abdullah b. Zübeyr (ö. 73/692) taraftarıydı ve onun tarafından Basra valiliğine atanmıştır.^[99] Ayrıca dönemin meşhur fakihlerinden Saîd b. Müseyyeb (ö. 94/713), her ne kadar Ömer b. Abdülazîz (ö. 101/720) tarafından değer görüp, istişarede bulunulan bir kişi olsa da^[100] Abdülmelik b. Mervân'a karşı muhalif tavır sergilemiş, ayrıca oğulları Velîd b. Abdülmelik (ö. 96/715) ile Süleyman b. Abdülmelik'e (ö. 99/717) bîat edilmesi talimatına da uymamış ve bu sebeple hapse atılıp kırbaçlanmıştı.^[101]

Sonuç

Câhiliye dönemi Arap toplumunda insanların zihinlerindeki ana unsur, asabiyet; sosyal hayatın temel unsuru ise kabile olmuştur. Her kabilenin, kendi üstünlüğünü savunduğu ve bu sebeple bir şahsın başkanlığında devlet haline gelemediği bu ortamda Kusay b. Kilâb ile birlikte Kureyş kabilesi, önemli bir konum elde etmeye başlamıştır. Zira Kusay b. Kilâb, dağınmık durumdaki Kureyş batınlarını birleştirmeyi başarmış ve bu birliktelikten elde ettiği güçle, önemli bir pozisyon elde etmiştir.

Kureyş'in önemli batınlarının başında gelen Benî Mahzûm, Kureyşu'l-Bitâh'a dâhil olup, Kâbe'ye yakın tutulan zümre arasında olmuştur. Bu batın, gerek câhiliye döneminde gerek İslâm sonrası süreçte etkin bir rol oynamış ve olumlu-olumsuz birçok olayda ön planda görülmüştür. Ebû Cehil'in babası olan Hişâm b. Muğîre, câhiliye döneminin önemli zenginlerinden ve cömertliğiyle meşhur olan simalarındandı. Zengin bir batın olan Benî Mahzûm, gerek ticaret gerek tarım faaliyetlerinde her zaman ön planda olmuştur.

Benî Mahzûm'un, İslâm davetine karşı homojen bir tavır sergilemediği görülmektedir. Zira ilk andan itibaren Hz. Peygamber'e karşı muhalif tavır sergileyen ve Müslümanlara yapılan işkencelerde ön planda olan müntesiplerinin yanı sıra bu batından azımsanmayacak sayıda ve önemli konumda insan da Müslüman olup önemli hizmetler sunmuştur. Ancak lider konumda olmaları ve mevcut pozisyonlarını kaybetmek istememeleri gibi sebeplerle Velîd b. Muğîre ve babasından liderliği devralan Ebû Cehil gibi simaların menfî tavırları, bu batının imajını olumsuz yönde etkilemiştir. Hâlbuki Hz.

[98] Taberî, *Târîh*, 3/525.

[99] Ezdî, *el-İştikâk*, 99.

[100] Abdullah b. Abdülhakem b. A'yen b. Leys İbn Râfi', *Sîretu Ömer b. Abdülazîz alâ ma ravâhu'l-İmam Mâlik b. Enes ve ashâbihû*, thk. Ahmed Ubeyd (Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, 1984), 27.

[101] Zehebî, *Siyeru'l İmâmî'n-nübelâ*, 4/231-232.

Peygamber döneminde bu batna mensup kişiler arasında başından sonuna kadar İslâm'a düşmanlık eden kişiler olduğu gibi, başından sonuna kadar İslâm'a hizmet eden ve başlangıçtaki olumsuz tavrından süreç içerisinde vaz geçerek Müslüman olduktan sonra önemli hizmetler yapan şahsiyetler de mevcuttur.

Benî Mahzûm, Râşit halifeler döneminde de önemli hizmetler sunmuş ve özellikle ridde olaylarının bastırılmasında, başta Hâlid b. Velîd olmak üzere bu batna mensup kişiler önemli rol oynamıştır. Ayrıca bu batna mensup kişilerin, önemli valilikleri üstlendikleri ve mushafın çoğaltılması gibi önemli işlerde görev aldıkları görülmektedir.

Emevîler dönemi de genel anlamda Benî Mahzûm ile yönetim arasındaki ilişkilerin olumlu seyrettiği bir süreç olmuştur. Emevî halifeleri genel anlamda bu batna mensup kişilerle ilişkilerini iyi götürme yönünde gayret sarfetmişler, hatta evlilik yoluyla onlarla akrabalıklar kurmuşlardır. Ancak bununla birlikte Saîd b. Müseyyeb örneğinde olduğu gibi Emevî yönetimiyle ters düşen Benî Mahzûm mensupları da olmuştur.

Netice itibarıyla Benî Mahzûm, câhiliye döneminden itibaren İslâm tarihinin her döneminde ön planda olan bir batın olmuştur. Her ne kadar lider konumundaki Ebû Cehil zamanında olumsuz yönleriyle ön plana çıkmış olsalar da onun ölümüyle birlikte hem lider konumlarında bir gerileme yaşamışlar hem de İslâm davetine karşı olumlu yönde seyreden bir sürece girmişlerdir.

Kaynakça

- Afġânî, Saîd b. Muhammed b. Ahmed. *Esvâku'l-Arab fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm*. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1380.
- Ali, Cevâd. *el-Mufassal fi târihu'l-'Arab ħable'l-İslâm*. 20 Cilt. Beyrut: Dâru's-Sâkî, 4. Basım, 2001.
- Askerî, Ebû Ahmed el-Hasen b. Abdullah b. Saîd b. İsmail. *Tashîfâtü'l-muhaddisîn*. thk. Mahmûd Ahmed Mîre. 2 Cilt. Kahire: el-Matbaatu'l-Arabiyyetü'l-Hadîse, 1402.
- Bâ Mahreme, Abdullah Tayyib. *Kûlâdetü'n-nahr fi vefeyâti a'yâni'd-dehr*. thk. Bû Cum'a Mûkrî, Hâlid Zevârî. 6 Cilt. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2008.
- Baġdadî, Safiyyü'd-din Abdü'l-mü'min b. Abdül'l-hakk. *Merasidü'l-ittıla' alâ esmai'l-emkine ve'l-bika'*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1412.
- Belâdî, Âtik b. Ğays. *Mu'cemu meâlimi'l-Hicâz*. Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 2. Basım, 2010.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Cümel min ensâbi'l-eşraf*. thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahyâb. Câbir b. Dâvûd. *Fütûhu'l-büldân*. Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hilâl, 1998.
- Berû, Tevfik. *Tarihu'l-Arabi'l-kadîm*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2. Basım, 2001.
- Endelüsî, İbn Saîd. *Neşvetü t-tarîb fi tarihi câhiliyyeti l-arab*. thk. Nusret Abdurrahman. Ammân: Mektebetü l-Aksâ, ts.

- Ezdî, Ebû Bekir Muhammed İbnü'l-Hasen b. Düreyd. *el-İştikâk*. thk. Abdusselâm Muhammed Harûn. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1991.
- Ezrakî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Velîd b. Ukbe b. *Ahbâru Mekke*. thk. Rüşdi Salih Muslih. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Endelüs, ts.
- Fâsî, Takiyuddin Muhammed b. Ahmed. *el-İkdü's-semîn fi tarihi'l-beledi'l-emîn*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- Gür, Rıdvan. "Mahzumoğullarının Mekke İçerisindeki Konumu". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/34 (2015), 95-107.
- Halebî, Ali b. İbrahim b. Ahmed. *es-Sîretü'l-halebiyye (İnsanu'l-uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1427.
- Halil b. Ahmed, Ebû Abdurrahman. *Kitabü'l-'ayn*. thk. Mehdi el-Mahzûmî, İbrahim es-Sâmerrâi. 8 Cilt. Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, ts.
- Halil, Muhsin. *Fi'l-Fikri'l-iktisâdî el-Arabî el-İslâmî*. Bağdat: Dâru'r-Reşîd, 1982.
- Hamevî, Yâkût. *Mu'cemu'l-Buldân*. Beyrut: Dâru Sâdır, 2. Basım, 1995.
- Hassân b. Sâbit. *Dîvân-u Hassân b. Sâbit*. thk. Abdullah Sinde. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1427.
- Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim. *Garîbu'l-Hadis*. thk. Abdülkerîm İbrahim el-Gırbâvî. 3 Cilt. Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1982.
- Himyerî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Abdulmun'im. *er-Ravdu'l-mi'târ fi haberi'l-aktâr*. thk. İhsan Abbâs. Beyrut: Müessesetü Nâsir li's-Sekâfe, 2. Basım, 1980.
- İbn Batûta, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. *Rihletü İbn Batûta*. 5 Cilt. Rabat: AkaAkademiyyetü'l-Memleketi'l-Mağribiyye, 1417.
- İbn Cübeyr, Muhammed b. Ahmed. *Rihletü İbn Cübeyr*. Beyrut: Dâru'l-Hilâl, ts.
- İbn Habîb, Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr. *el-Münemmak fi ahbâri Kureyş*. thk. Hurşid Ahmed Faruk. Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, 1985.
- İbn Habîb, Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî. *el-Muhabber*. thk. Eliza Lichten Stater. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.
- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Taha Abdurraûf Sa'd. 2 Cilt. Mısır: Şeriketü't-Tibâ'ati'l-Fenniyyeti'l-Müttehîde, ts.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr el-Muttalibî. *Sîretü İshâk*. thk. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed. *Lisânu'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 3. Basım, ts.
- İbn Râfi', Abdullah b. Abdulhakem b. A'yen b. Leys. *Sîretü Ömer b. Abdülazîz alâ ma ravâhu'l-İmam Mâlik b. Enes ve ashâbuhû*. thk. Ahmed Ubeyd. Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, 6. Basım, 1984.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Muni'. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- İbn Seyyidünnâs, Ebû'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî. *'Uyûnü'l-eşer fi funûni'l-meğâzi ve's-semâ'ül ve's-siyer*. thk. İbrahim Muhammed Ramazan. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1993.
- İbn Teymiyye, Takiyyuddin. *es-Siyasetü's-şer'iyye*. Suudi Arabistan: Vizâratü's-Şuûni'l-İslâmiyye ve'l-Evkâf ve'd-Da' ve'l-İrşâd, 1418.
- İbn Zî'l-Vizârateyn, Ebu'l-Hasen. *Tahrîcü'd-delâlati's-sem'iyye*. thk. İhsân Abbâs. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2. Basım, 1419.

- İbnü'l-Cevzî, Cemaluddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *el-Muntazam fi târîhi'l-mülûk ve'l-ümem*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, Mustafa Abdülkadir Atâ. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddin. *el-Kâmûl fi't-Tarih*. çev. Ahmet Ağırakça vd. 10 Cilt. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2008.
- Kalkaşendî, Ahmed b. Ali. *Kalâidü'l-cemân fi't-ta'rif bi-kabâilî arabi'z-zemân*. thk. İbrahim el-İbyârî. Mısır-Lübnan: Dâru'l-Kitabi'l-Mısri-Dâru'l-Kitabi'l-Lübnânî, 2. Basım, 1982.
- Kalkaşendî, Ahmed b. Ali. *Nihâyetü'l-ereb fi ma'rifeti ensâbi'l-arab*. thk. İbrahim el-İbyârî. Beyrut: Dâru'l-Kitab el-Lübnaniyyin, 2. Basım, 1980.
- Kur'ân-ı Kerim Meâli*. çev. Hayreddin Karaman vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017.
- Kazvînî, Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya. *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*. thk. Abdusselam Muhammed Hârûn. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979.
- Kehhâle, Ömer Rızâ. *Mu'cemu kabâilî'l-arabi'l-kadîme ve'l-hadîse*. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 8. Basım, 1997.
- Kelâî, Ebü'r-Rebî Süleymân b. Mûsâ b. Sâlim. *el-İktifâ' fi (bimâ teqammenehû min) meğâzî Resûlillâh ve's-selâseti'l-ḥulefâ'*. 2 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1420.
- Kelbî, Ebu'l-Münzir Hişâm b. Muhammed Ebu'n-Nadr İbnü's-Sâib İbn Bişr. *Kitâbu'l-esnâm*. thk. Ahmed Zekî Bâşâ. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 4. Basım, 2000.
- Keremî, Ahmed Accâc. *el-İdâra fi asri'r-Rasûl*. Kahire: Dâru's-Selâm, ts.
- Makrîzî, Ahmed b. Ali b. Abdulkâdir Takîyuddin. *İmtâ'u'l-esmâ' bimâ li'r-resûl mine'l-ebnâ'i ve'l-aḥvâl ve'l-ḥafede ve'l-metâ'*. thk. Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Mâverdi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdadî. *el-Ahkâmu's-sultâniyye*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts.
- Rumeyh, Tarık b. Abdullah b. Muhammed. *Eseru Benî Mahzûm fi asri'devleti'l-Ümeviyye*. Câmîatu İmam Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, Külliyyetü'l-Ulûmî'l-Arabiyye ve'l-İctimâiyye, Doktora, 2009.
- Safedî, Salâhuddin Halil b. Aybek b. Abdullah. *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. thk. Ahmed el-Arnaût, Türkî Mustafa. 29 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, 2000.
- Sellâme, Avâtîf Edîb Ali. *Kureyş kable'l-İslâm*. Riyâd: Dâru'l-Merîh, 1994.
- Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerim b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî el-Mervezî. *el-Ensâb*. thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî vdgr. 11 Cilt. Haydarabad: Meclisu Dâirati'l-Me'ârif el-'Usmaniyye, 1962.
- Suyûtî, Celâleddin. *el-Hasâisü'l-kübrâ*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Ṭaberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407.
- Temir, Hakan. *Arap Yarımadasında Kabile Hayatı*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2020.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkîd Ebû Abdullah. *Kitabu'l-Megâzî*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 3. Basım, 1989.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer. *Fütûhu's-Şam*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Watt, W. Montgomery. *Hiz. Muhammed Mekke'de*. çev. Süleyman Kalkan. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2. Basım, 2020.

- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Huseynî. *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. thk. Komisyon. 40 Cilt. Kuveyt: Dâru'l-Hidâye, ts.
- Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kâymâz. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. thk. Şuayb el-Arnaût vdgr. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Basım, 1985.
- Zemahşerî, Cârullah, Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Amr b. Ahmed. *el-Fâik fî garîbi'l-hadis ve'l-eser*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. 4 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Ma'rife, 2. Basım, ts.
- Zirikî, Hayreddin b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali. *el-A'lâm*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.
- Zübeyrî, Mus'ab b. Abdullah b. Mus'ab. *Nesebü Kureş*. Kahire: Dâru'l-Meârif, 3. Basım, ts.

